

Център за семиотични и културни изследвания

eБИБЛИОТЕКА

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ
ТЕРМИНИ. ПОД РЕДАКЦИЯТА НА РОДЖЪР ФАУЛЪР

e-издание на Център за семиотични и културни изследвания

2012

www.cssc-bg.com

Роджър Фауър

СЕМИОТИКА

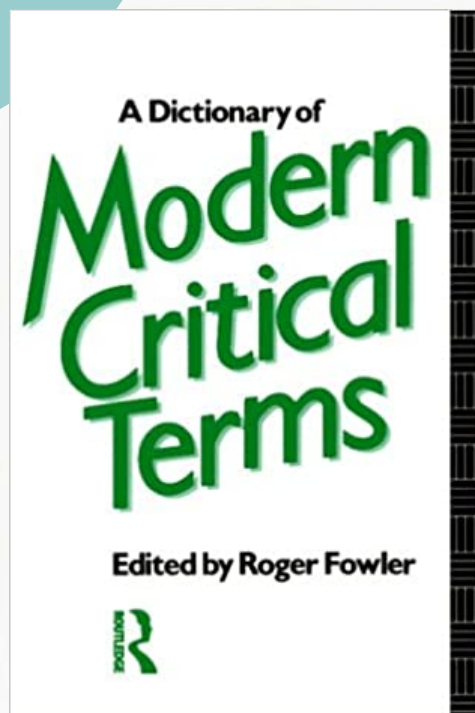
ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

2

РЕЧНИК

СЕМИОТИКА. Занимава се с изучаването на знаците – тяхното създаване и употребата им при общуване, систематичното им групиране в езици и кодове, тяхната социална функция.

Семиотиката има двойно приложение при изучаването на литературата: литературата използва езика – първостепенната знакова система в човешката култура, като същевременно се гради в съответствие с различни спомагателни кодове, напр. жанровите конвенции. Следователно ако знаковата функция е основна за езика и литературата, а извън тях – за културата изобщо, то семиотиката е особено благодарна за изучаване област.

Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

3

The Routledge Dictionary
of Literary Terms

Peter Childs
and
Roger Fowler

Based on
A Dictionary of
Modern Critical Terms,
edited by Roger Fowler

Routledge
Taylor & Francis Group
LONDON AND NEW YORK

Все пак семиотиката се изучава последователно сравнително отскоро, нейната история изобилствува с превратности. Някои западноевропейски мислители – стоиците, св. Августин, Лок и Хусерл, засягат знаците и техните функции, без обаче да им посвещават специални изследвания. В перспективата на досегашното развитие някои дисциплини могат да се разглеждат като *потенциално семиотични* – Цветан Тодоров например анализира *реториката* от гледище на семиотиката (“Theories du symbole”, 1977).

Вероятно всяка наука, която се среми към всеобхватност като семиотиката, ще търпи винаги обвинения в липсата на стройност и ясно очертан предмет. Тези проблеми се отразяват и в разнопосочните източници на модерната семиотика при двамата нейни основатели: философията за американеца Чарлс Сандърс Пърс (1839 – 1914) и лингвистиката за швейцареца Фердинанд дьо Сосюр (1857 – 1915).

Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

4

РЕЧНИК

Сосюр пренасочва лингвистичните изследвания от диахрония към синхрония, т. е. от изучаването на историческите промени в езика до систематизацията му на дадено равнище. Това определя и неговата трактовка на знака. *“Езикът е система от знаци, които изразяват идеи”*, оттук и взаимовръзката между знаците определя значението. Експресивната функция на знака се постига чрез функциите му на означаващо (като образ или форма) и означаемо (като представа или идея), където връзката помежду им се смята с малки изключения за произволна и немотивирана. По подобен начин знаковата система, която представлява езикът, не изразява никакви дадени или предварително определени значения – те възникват благодарение на взаимовръзките на системата: *“В езика има само различия без позитивни елементи”*.

A Dictionary of Modern
Critical Terms :
Hermeneutics as
Method, Philosophy, and
Critique

Fowler, Roger Ed.

Note: This is not the actual book cover

Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

И тъй като езикът е само една от многото знакови системи (Сосюр дава за пример писмеността, военните сигнали, формулите на учтивост при общуване), възможно е да се предвиди бъдеща “наука, която изучава живота на знаците вътре в обществото” и която Сосюр нарича “**семиология**” – терминът все още съществува сред френските езиковеди, но в другите страни се замества от “**семиотика**”. Докато Сосюр предсказва разрастване на науката за знаците, Пърс започва с обобщена система, която се схваща като дял на логиката. За разлика от Сосюровите бинарни, диадични връзки Пърс представя всичко в триади и дори изковава термина “*триадоманя*” като характеристика на собствените си увлечения. Триадите на Пърс притежават определена динамичност: той се интересува от семиозиса – акта на означаване – и триадичното описание на този акт се представя като опосредствуване на два термина от трети. “**Знак** е всяко нещо, което се свързва с Второ, негов предмет... така че да въвлече и Трето във връзка със същия предмет, да го превърне в негов интерпретант.”

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

7

Когато се сблъскаха с литературознанието, **структурализмът** и **семиотиката** на практика почти не се разграничаваха помежду си – особено когато семиотиката се насочваше към създаването на значения, а не към тяхната употреба при общуване. Подобни проблеми структурализмът и семиотиката създадоха и за летристите. Може ли отделният текст да се анализира като знакова система? Ако не, пример за каква система е той? Основателно ли е да се дават важни привилегии или да се говори за особеностите на езика в литературата като естетически код? Тези проблеми са все още на дневен ред и винаги си струва да се проследи как ги третираат отделните изследователи.

Може да се твърди, че семиотиката би трябвало да проявява самокритичност, и модната **структуралистка семиотика** от 60-те години действително предложи някои размисли върху методологията си. В “Елементи на семиологията” (1964) Ролан Барт разширява платформата на Сосюр, засилва ролята на мотивацията и изразява съмнения в бинарността.

Роджър Фауър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

8

Но през този период всяко изказано съмнение се сподавяше от прилив на научен оптимизъм относно развитието на привидно строго обективното и обхватно изследване – най-вече в контраст с импресионистичната литературна критика. Постигнати бяха и безспорни успехи – например в описанието на семиотичността на повествованието, ала през последните петнайсетина години това семиотично начинание се подлага на всестранна “постструктуралистична” атака.

Позитивисткият идеал на затвореното и повсеместно структуриране самò стана предмет на метафизичната критика на деконструктивизма. По-точно, идеализирането на системи може да доведе до пренебрегване на динамиката на означаването и до подценяване на ролята на обуславящите фактори. За да предотврати подобно омаловажаване, Юлия Кръстева използва психоанализата: чрез нея се разширява представата за говорещия човек в семиотиката.

THE LANGUAGES OF LITERATURE

Some Linguistic Contributions to Criticism

Roger Fowler

ROUTLEDGE LIBRARY EDITIONS:
LITERARY THEORY

Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

10

Това не означава, че семиотиката като цяло се отрича от определеното значение. Противоположен пример е “Семиотика на поезията” (1978) от Майкъл Рифатер, където четенето на поезия се представя като “семиотичен трансфер” – пренасяне между две системи. Първата система е миметична: според Рифатер първоначалното четене е непоетическо, то препраща към референта и проявява трудностите на неграматичността (съвсем логична, тъй като примерите на Рифатер са от символисти и сюрреалисти), преодолявана чрез смяна на кода – от мимезис към истински поетическо функциониране на знаците. Всички съотношения се мотивират окончателно във втората система. Пренасянето се постига чрез трансформация на “матрицата” – обединяващо ядро на значението, закодирано по различни начини в текст или между текстове. Рифатеровата слонност да постулира есенциализъм и органично единство буди силни възражения, ала вещите му анализи се приемат без резерви.

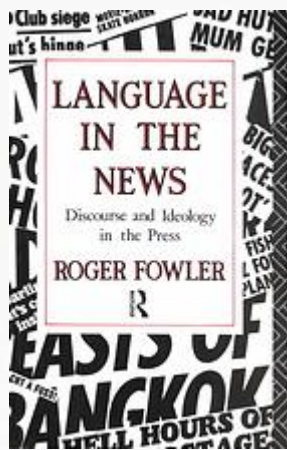
Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

Изучаването на културата като семиотично явление започва с изследваната на Ян Мукаржовски и Пражката школа, основана през 30-те години.

Най-сериозният подход към семиотиката на културата също идва от Източна Европа – от Юрий Лотман и Московско-Тартуската школа по семиотика. През 1971г. Лотман създава един от най-задълбочените трудове по структуралистка семиотика, приложен към литературата – “Структура на художествения текст”. Подходът, както трябва да се очаква, е синхронен, но в проучванията си по семиотика на културата Лотман ползува и диахрония. Той обосновава преди всичко типологическите отлики в семиотичната практика при отделните култури в историята. Например Средновековието се отличава с “висока семиотичност”, която произтича от предположението, че всичко е значимо (тук има някои съвпадения с писаното от Мишел Фуко). Културата от периода на Просвещението разглежда света на естествените предмети като реален, така че “знаците стават символ на лъжата”.

Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

12

РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

Под редакцията на Роджър Фаулър,
професор по английска литература
и лингвистика в университета
в Източна Англия

Превед от английски език
ТАТЯНА СТОЙЧЕВА

НАУКА И ИЗКУСТВО
СОФИЯ
1993

Освен това Лотман изучава настъпващите промени в отделните периоди, като определя взаимодействието между културата като шаблонизирана информация и нешаблонизираната “некултура” или като представя “превод” в културата, когато нуждите на общуването налагат творческо прекодиране.

Семиотиката на културата е още в зародиш, но тя обещава да бъде от голям интерес за летристите, които се стремят да развиват интердисциплинарни проучвания. На практика интердисциплинарността често се обезмисля просто поради факта, че дисциплините само се поставят една до друга, а работата върху общото за двете поле, която би била най-интересна, се свежда до прекалено смътни загатвания.

Потенциалът от значения на **семиотиката на културата** би могъл да помогне за откриването на трети термин, който по модела на Пърс да посредничи между първите два.

Роджър Фаулър

СЕМИОТИКА

ИЗ: РЕЧНИК НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ

13

РЕЧНИК

Текстът е по: Речник на съвременните литературни термини. Под редакцията на Роджър Фаулър, професор по английска литература и лингвистика в университета в Източна Англия. София, Наука и изкуство, 1993, 292 с. Статията е написана от Елман Краснау, преподавател по английска и американска литература в университета в Източна Англия.

Оригинално заглавие: Fowler, R. A Dictionary of Modern Critical Terms. First published in 1973. Revised edition published in 1987 by Routledge & Kegan Paul Ltd. London & New York.

Всички права на автора, преводача и издателя са запазени. Презентацията е за образователни цели и е предназначена за студентите от НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, които изучават семиотика.

СЪВРЕМЕННИ

ЛИТЕРАТУРНИ

ТЕРМИНИ

